

MOTYWY, HORYZONTY I POTENCJAŁY BADAWCZYCH ŻYWIÓŁÓW. WSTĘP REDAKTORÓW TOMU

Przystępując do lektury 34. numeru „Uniwersyteckiego Czasopisma Socjologicznego” / „Academic Journal of Sociology”, należy mieć świadomość, że to już 18. rok oficjalnego funkcjonowania naszego periodyku (założono go w 2006 r.), natomiast od 17 lat (2007 r.) nieprzerwanie publikujemy naukowe teksty różnego rodzaju – zarówno artykuły naukowe, jak i teksty towarzyszące – recenzje, komunikaty badawcze, sprawozdania, glosy oraz wspomnienia. Nabyte doświadczenia powodują, że wszystkie osoby zaangażowane na przestrzeni lat w funkcjonowanie czasopisma – w tym przede wszystkim redaktorzy tematyczni niniejszego tomu oraz wspierający to konkretne wydanie członkowie kolegium redakcyjnego – mogą dzielić się swoją wiedzą dotyczącą całej sfery publikacyjnej i kulis z nią związanych. A są one bardzo ciekawe zarówno w sensie twórczym, jak też typowo administracyjnym.

W naszym czasopiśmie generalnie implikujemy dwie strategie tematyczne dla powstających numerów – albo są to tomy zogniskowane wokół jakiegoś zagadnienia lub idei (np. poprzedni, 33. zeszyt skupiający się na zjawisku edukacji domowej), albo też powstające bardziej spontanicznie, jako zbiorcze wydania agregujące napływające do nas teksty o różnorodnej treści oraz postaci. Niniejszy tom jest właśnie przykładem tej drugiej perspektywy. Wielokrotnie już publikowane numery z różnorodną zawartością teoretyczno-empiryczną skłaniają nas do wielu refleksji na temat samej istoty czasopism jako druków ciągłych. Jak w przysłowiowej soczewce można tu skupić się zarówno na szansach, jak i zagrożeniach płynących z przyjęcia tej konkretnej optyki wydawniczej.

Teksty nadsyłane do naszego czasopisma na przestrzeni lat charakteryzowały się różnorodną tematyką i – co trzeba wyraźnie podkreślić – różnym poziomem merytorycznym. Dlatego niektóre z nich zostały odrzucone w procesie recenzyjnym, jeśli wykazał on istotne braki i wady prac. Zawsze przy podejmowaniu decyzji wydawniczych zarówno redaktorzy poszczególnych tomów, jak i całe kolegium redakcyjne intensywnie debatują nad ostatecznym kształtem powstających tomów. Nie są to przeważnie decyzje łatwe, ale konieczne, aby zachować wysoki poziom merytoryczny oraz wartość poznawczą poszczególnych wydań.

Zgodnie z przyjętym tytułem niniejszego wstępu redaktorzy tomu są mocno przekonani co do tego, że podejmowanie się pracy nad zbiorczymi wydawnictwami czasopisma zawsze jest intelektualną przygodą, a nawet walką z żywiołem, gdyż kształt i objętość takich wydań właściwie do ostatniej chwili są niewiadomą. Wielokrotnie zdarzało się, że numer był już prawie zamknięty, a dosłownie w ostatniej chwili ktoś przesyłał ważny tekst. Trzeba wtedy szybko podejmować decyzję o włączeniu go do gotowej już struktury. Dużo bardziej stabilnie proces ten przebiega przy wydaniach tematycznych, ponieważ ostateczny kształt numeru można zdecydowanie szybciej przewidzieć.

Badawczy żywioł to zagadnienie dotyczące wszystkich tych, którzy decydują się na pracę terenową – w przypadku socjologów są to najczęściej spotkania z respondentami w ramach sondaży bądź z rozmówcami podczas wywiadów. Właśnie aranżacja tych spotkań, dotarcie do konkretnych osób reprezentujących pewne środowiska czy zbiory i następnie nawiązanie z nimi relacji wydaje się wielką niewiadomą i niespodzianką, którą pamięta się jeszcze długi czas po zakończeniu badań. Wszak są to zdecydowanie „ludzkie” sytuacje, naznaczone symbolicznie, ujawniające unikalne poglądy i nierzadko tożsamości... Badacz jednak zawsze wychodzi z takich interakcji bogatszy o wiedzę empiryczną, zdecydowanie rozszerzając już istniejący zasób teoretyczny. Biorąc pod uwagę współczesne trudności z dotarciem do zagregowanych populacji badawczych (np. szkół, zakładów pracy), jest to działanie tym bardziej skomplikowane, ale w przypadku sukcesu niezwykle satysfakcjonujące i motywujące do dalszych prób.

Motywy podejmowanych aktywności badawczych mogą stać się same w sobie ciekawym studium – stanowią one w pewnym sensie wypadkową ciekawości poznawczej, ale także odniesień do życia prywatnego, tudzież wpływu konkretnych wykładowców i sposobu przekazywania przez nich treści na prowadzonych zajęciach. Efekt tych oddziaływań bywa zaskakujący dla samych autorów, którzy wcześniej często nie spodziewali się, że będą w stanie stworzyć konkretnie sprofilowane teksty. A jednak okazuje się, że wybrana ścieżka może być kontynuowana w przyszłości.

Początkowe motywy przechodzą zatem w horyzonty. Badacze z wieloletnim doświadczeniem często szukają w swoich wcześniejszych próbach inspiracji do następnych projektów. Niezwykle ważne jest, aby prognozować swoje przyszłe aktywności na polu poznawczym, gdyż dzięki temu można wychodzić od poziomu ogólnego (np. teorii socjologicznej) do pewnego wycinka (aspektu) społecznej rzeczywistości. Redaktorzy niniejszego tomu również podejmują takie zagadnienia w swojej codziennej pracy, co odzwierciedla się w ich dorobku naukowym.

Zawód naukowca badacza charakteryzuje się przede wszystkim twórczym potencjałem, który materializuje się w konkretnych pracach – to właśnie na podstawie dorobku wydawniczego ocenia się wpływ oraz naukową siłę uczonego. Osoba wybierająca drogę życiową związaną z nauką powinna być zatem twórcza z zasady, nieustannie poszukiwać nowych naukowych wyzwań i pomysłów. Mówi się często, że twórczość jest darem niezwykle prestiżowym i cennym, z drugiej jednak strony w dłuższej perspektywie może okazać się „bolesnym” doświadczeniem, zwłaszcza w kontekście wypalenia i braku nowych koncepcji.

Podobnie jak w poprzednich numerach, daliśmy szansę młodym naukowcom, często jeszcze studentom, którzy podejmują próby naukowego pisarstwa i w ten sposób oficjalnie debiutują jako autorzy. Ich początkująca twórczość jest pewnego rodzaju wykładnikiem – zarówno ich zainteresowań, jak i przejmowania perspektyw teoretycznych poznanych na studiach u konkretnych wykładowców. Widać to doskonale w naszym czasopiśmie, gdzie debiutanci stosunkowo często wybierają optykę socjologii religii, a także socjologii kultury, co okazuje się dla nich niezwykle interesujące poznawczo. Redaktorzy tomu – również jako prowadzący zajęcia dydaktyczne – obserwują ten niesamowicie ciekawy proces. Studenci pierwszego roku – przeważnie jeszcze nastolatki – stykają się z teoriami socjologicznymi, myślą filozoficzną i innymi dość złożonymi zagadnieniami praktycznie zaraz po maturze. Początkowo mogą być zaniepokojeni i zagubieni, obawiają się, czy będą w stanie przyswoić skomplikowane teorie i idee. Pamiętają czas szkoły średniej, kiedy nauka wyglądała nieco inaczej – z przewagą podręczników nad tekstami źródłowymi, z większym wsparciem pedagogów. Uczelniana dydaktyka, oparta na odwołaniach do wypracowanej badawczo wiedzy i będąca w zasadzie andragogiką, stawia jednak na większą samodzielność – wszak są to „studia” w pełnym tego słowa znaczeniu. W miarę jednak upływu lat i nabywania akademickich doświadczeń sami przechodzą do ofensywy i podejmują próby napisania własnych tekstów. Wspomaganie ich w tym działaniu to rzecz niezwykle rozwijająca, która potwierdza także sens dydaktycznych starań.

Publikacja tekstu naukowego w okresie studenckim, oprócz prestiżu i możliwości sprawdzenia samego siebie, daje także realną korzyść – jest atutem na rynku pracy. Nasi młodzi autorzy niejednokrotnie przesyłali do redakcji czasopisma podziękowania za pomoc w publikacji tekstów, o które z kolei bardzo często pytali rekruterzy podczas rozmów kwalifikacyjnych i procedur aplikacyjnych na konkretne stanowiska. Publikacja tekstu naukowego, oprócz innych studenckich aktywności naukowych (np. udziału w badaniach jako ankieter lub przeprowadzający wywiad), okazywała się wielkim atutem, ponieważ rzeczywiście ukazuje potencjał jego autora. Warto więc wdrażać taką ścieżkę, gdyż – jak widać – przynosi ona korzyści zarówno dla młodych twórców, jak i czasopisma.

Tytułowe motywy, horyzonty oraz potencjały badawczych żywiołów znakomicie widać w opublikowanych w niniejszym numerze tekstach odnoszących się do współczesnych zapatrywań społecznych, a także będących komentarzem do dzieł historycznych. Niniejszy numer składa się ogółem z jedenastu tekstów – siedmiu artykułów naukowych (w tym trzech debiutów), jednej glosy, jednego raportu postbadawczego oraz dwóch recenzji. W pierwszym artykule, zatytułowanym *„Południe jako autonomiczny punkt widzenia, a nie jeszcze Północ”. Czyli o konieczności autonomii kulturowej w myśli społecznej Franco Cassano*, jego autor **Piotr Dejneka** poddaje analizie pomysły teoretyczne znanego włoskiego socjologa. Odnosi się do kwestii modernizacji obszarów peryferyjnych (takich jak np. właśnie europejskie Południe) i właściwości odróżniających

je od centrów kulturowych i modernizacyjnych związanych z Północą. Ponadto artykuł przybliży polskiemu czytelnikowi istotę takich zagadnień, jak *okcydent* i *orient* wraz z ich symbolicznym oraz realnym znaczeniem.

Drugi tekst sporządził **Dariusz Prokopowicz**. W manuskrypcie zatytułowanym *Spoleczno-ekonomiczne determinanty rozwoju zastosowań technologii generatywnej sztucznej inteligencji* autor zastanawia się nad ekonomicznymi i społecznymi skutkami zastosowania tej technologii oraz jej wpływem na rynek pracy. Artykuł wpisuje się zatem we współczesne analizy uwzględniające technologiczny determinizm. Warto tutaj zaznaczyć potencjał generowania nowych treści dzięki zastosowaniu programów wykorzystujących sztuczną inteligencję i zmianę, jaka dokonuje się na tym polu w ujęciu twórczości jako takiej – w coraz większym stopniu będącej efektem pracy maszyn, a nie wyłącznie człowieka.

W trzecim tekście, zatytułowanym *Spoleczne wymiary duszpasterstwa Kościoła katolickiego w obchodach Roku Jubileuszowego 2016. Aspekty teologiczne i socjologiczne*, **ks. Jan Jelonek** zastanawia się nad tym fenomenem i podejmuje próbę jego opisu zarówno od strony teologicznej, jak i socjologicznej. Połączenie tych dwóch obszarów zaowocowało nową perspektywą, przede wszystkim ujętą w wypowiedziach duchownych przeżywających jedno z wydarzeń Roku Jubileuszowego w 2016 r. – Światowe Dni Młodzieży, zorganizowane w Krakowie. Rozmówcy byli w nich zaangażowani w podwójnej roli – zarówno jako wolontariusze/organizatorzy, jak i uczestnicy. Dlatego ich wypowiedzi dotyczą strony sakralnej, ale też relacji społecznych obserwowanych i doświadczanych na miejscu.

Kolejne trzy artykuły zostały opublikowane w dziale *Próby i debiuty*. **Damian Pałuba** zastanawia się w tekście zatytułowanym *Refleksyjność ekspertów a refleksyjność instytucjonalna. Przypadek postrzegania energetyki jądrowej przez Polaków* nad kwestią różnic w podejściach do technologii obecnie wykorzystywanych w energetyce (głównie spalanie węgla kamiennego i rozszczepianie atomu). Autor powołuje się na wywiad z ekspertem, który optuje za jak najszybszym wdrożeniem nowych form pozyskiwania energii, i porównuje to stanowisko ze zmieniającymi się opiniami respondentów wyrażanymi w badaniach socjologicznych.

Natalia Brzezińska oraz **Weronika Jaworska** zaproponowały autorskie ujęcie tematu sekt w swoim tekście *Twin Flames Universe: wirtualna sekta a kształtowanie się instytucji totalnej*, w którym przybliżają genezę i istotę funkcjonowania tej mało znanej w Polsce organizacji religijnej, porównując ją do klasycznej koncepcji istniejącej w obszarze socjologii goffmanowskiej. Autorki przedstawiły dynamiczny rys kształtowania się sekty – od formowania się jej sfery doktrynalnej, apoteozy liderów, aż po wpływ sieci na bieżące funkcjonowanie organizacji i właściwie sens istnienia.

Ostatnią propozycję w tej sekcji opracowała **Maja Kwiatkowska**. Jej przemyślenia zmaterializowały się w artykule zatytułowanym *Osobiste wymiary gniazdowania. Refleksje z perspektywy badań biograficznych*. Autorka przedstawiła czytelnikom różne wymiary i koncepcje dotyczące zjawiska pozostawania w domach rodzinnych przez dorosłe dzieci, które z różnych powodów nie usamodzielniają się. Część teoretyczna doczekała się rozszerzenia o dane empiryczne – będące w istocie próbami adekwatnego opisu podejmowanego problemu badawczego – które autorka uzyskała w badaniach własnych (wywiadach realizowanych w nurcie metodologii jakościowej).

Polemiczny esej w dziale glosa zaproponował z kolei **Grzegorz A. Banasik**. Jego *Socjologia literatury jako badanie Wszechksięgi* jest nowym spojrzeniem na bardzo ciekawą subdyscyplinę, jaką jest właśnie socjologia literatury. Autor podjął się próby opisu wykorzystania literatury w analizach socjologicznych, wskazując jednocześnie na jej potencjał jako pewnej metafory, ramy teoretycznej dla funkcjonujących w opisie literackim społeczeństw. To właśnie w owej Wszechksiędze dokonuje się zapisu wszystkich możliwych ludzkich motywów, które w całości składają się na dziedzictwo kulturowe. Warto więc analizować zapisy literackie właśnie pod tym kątem, jako pewne rozszerzenie i wzbogacenie istniejących już teorii, definicji czy też paradygmatów.

Leszek Korporowicz przedstawił sprawozdanie z seminarium zorganizowanego przez Instytut Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego, które zatytułowano *Wokół socjologii Antoniny Kłoskowskiej*. Stanowiło ono kolejne podsumowanie i próbę nowego odczytania dorobku wielkiej polskiej uczzonej, której twórczość rezonuje nie tylko we współczesnej socjologii, ale także w innych dziedzinach humanistyki związanych przecież z kulturą. To właśnie temu fenomenowi Antonina Kłoskowska poświęciła większość swojej naukowej pracy. Warto odnotować, że podczas obrad seminarium wystąpiło wielu znamienitych i uznanych socjologów z renomowanych ośrodków myśli socjologicznej (głównie z Łodzi, Warszawy i Poznania).

Redaktorzy prowadzący niniejszego tomu zdecydowali o zamieszczeniu w nim swojego tekstu postbadawczego – raportu z analizy zjawiska *drop-out* na przykładzie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Porzucanie studiów to stosunkowo nowa, ale poważnie dotykająca szkolnictwo wyższe praktyka, obserwowana w coraz większej skali. Dlatego coraz częściej jest ono przedmiotem badań, gdyż zasadniczo wpływa na organizację procesu dydaktycznego, obrazując też pewne ogólne tendencje co do istoty szkolnictwa wyższego. W prezentowanym raporcie przybliżono statystykę drop-outu na UKSW, poddano także opisowi główne motywy skłaniające do podjęcia decyzji o przerwaniu studiów.

Uzupełnieniem materiału wydawniczego są dwie recenzje niedawno wydanych pozycji książkowych, sporządzone przez pracowników Instytutu Nauk Socjologicznych UKSW – samodzielnie lub w większym gronie twórczym. **Bogusław Śliwerski** dokonał opisu publikacji autorstwa Krzysztofa Wieleckiego, zatytułowanej *Kultura versus kultura masowa* (wyd. NCK, Warszawa 2024). Z kolei **o. Marcin Lisak** przygotował recenzję *Słownika katolickiej nauki społecznej* (wyd. Pax, Warszawa 2024), którego jednym z redaktorów był ks. Artur Wysocki. Sporządzanie takich opisów wynika przede wszystkim z potrzeby informowania czytelników o nowych publikacjach naukowych, wskazywania ich istoty oraz znaczenia. Pozwala również na pewną archiwizację wydanych pozycji, odnotowanie ich ważności dla środowiska naukowego.

Widać więc, że kolekcja tekstów zamieszczonych w niniejszym wydaniu naszego czasopisma w pełni ukazuje tytułowe motywy, horyzonty i potencjały twórcze, a poszczególni autorzy przybliżają interesujące ich zagadnienia. To też świadczy o pewnej kontynuacji przyjętej przez redakcję strategii – aby publikować teksty naukowe otwarte na dyskusję i tym samym różnorodne, dotyczące wielu obszarów tematycznych, mających też rys polemiczny, pobudzający do refleksji nad przedstawionymi zagadnieniami.

Redaktorzy tomu wyrażają serdeczne podziękowanie dla Marii Sroczyńskiej, która kolejny już raz wspierała prace nad tekstami – szczególnie debiutantów. Równie wielki wkład w niniejszy tom wniósł ks. Artur Wysocki – dyrektor Instytutu Nauk Socjologicznych UKSW. To wielki kapitał i jednocześnie dowód dobrej, wieloletniej już współpracy naukowej, która nieustannie owocuje kolejnymi ciekawymi wydaniem. Dzięki temu motywy, horyzonty i potencjały mają w ogóle szansę zaistnieć w obiegu naukowym.

Wstęp do kolejnego numeru to także dobre miejsce dla szczególnych podziękowań dla Tomasza M. Korczyńskiego, który przez cztery lata piastował niełatwą funkcję redaktora naczelnego czasopisma. Przez ten czas nasz periodyk zyskał w wielu wymiarach (m.in. parametryzacyjnym, koncepcyjnym, organizacyjnym, ale też na polu współpracy z innymi ośrodkami socjologicznymi oraz specjalistami z zewnątrz, a nawet z zagranicy), w czym główna zasługa podejmowanych właśnie przez Pana Profesora inicjatyw. W imieniu całego zespołu kolegium redakcyjnego, jak i redaktorów niniejszego tomu składamy wielkie podziękowania za czas poświęcony na prace związane z poszczególnymi wydaniem, ale i wielki wkład wniesiony w rozwój UCS-u, z którego obecnie korzystamy.

Wyrażamy także serdeczne podziękowania dla Pani Lucyny Bednarek-Elliott, która przez długi czas wspierała czasopismo w procesie korekty języka angielskiego i była w tych działaniach bardzo zaangażowana, staranna i sumienna, mobilizując tym samym zespół redakcyjny do dużej dbałości o elementy językowe każdego wydania.

Jednocześnie życzymy nowej redaktor naczelnej – Kindze Lendzion wielu pomysłów i inspiracji do tworzenia kolejnych zeszytów, kreatywnego ulepszania funkcjonowania naszej redakcji, abyśmy z równie dobrymi efektami wydawali kolejne ciekawe numery. Jak widać, do tej pory udało się zachować ciągłość wydawniczą czasopisma – przy zachowaniu ciekawości naukowej i dzięki wielu wysiłkom socjologów z UKSW – zatem jesteśmy przekonani, że nasza dobra passa będzie trwała dalej.

Marcin Choczyński i Joanna Wróblewska-Skrzek